

Ιστορία της Φιλοσοφίας της Επιστήμης

**Γνώση και Μέθοδος στην αρχαία
ελληνική Ιατρική**

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

3^{ος} με 1^{ος} αι. π.Χ.

Ποια είναι η κατάλληλη μέθοδος για την Ιατρική;

Πρωταγωνιστές:

Εμπειρικοί – Λογικοί ή Δογματικοί

Πηγές: Γαληνός, Σέξτος Εμπειρικός

ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Ιπποκράτης (460 -377 π.Χ.)

Θεωρία των τεσσάρων χυμών που βασιζόταν στη θεωρία του Εμπεδοκλή για τα τέσσερα βασικά στοιχεία: αέρα, φωτιά, γη και νερό.

Αυτά υπάρχουν ως υγρά μέσα στο σώμα: αίμα, φλέγμα, μαύρη χολή και κίτρινη χολή.

Κάθε ένας από τους χυμούς αυτούς υποτίθεται ότι συνδέεται με μια ορισμένη εποχή του έτους, κατά την οποία και αυξάνεται ή υπερισχύει μέσα στο σώμα.

Η υγεία είναι υποτίθεται μια καλή ισορροπία μεταξύ των τεσσάρων χυμών.

Η ασθένεια αποδίδεται στη διατάραξη της ισορροπίας αυτής, ενώ οι θεραπείες για μια ασθένεια στο πλαίσιο της θεωρίας των χυμών έχουν να κάνουν πάντα με τη αποκατάσταση της ισορροπίας.

Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.)

Η άποψη ότι η επιστημονική γνώση είναι βέβαιη και αποδεικτική και εκκινεί από την αναζήτηση των πρώτων αρχών - αιτίων.

ΛΟΓΙΚΟΙ

Οι γιατροί που υποστήριζαν ή ακολουθούσαν πιστά τις διδασκαλίες του Ιπποκράτη ονομάστηκαν Δογματικοί.

Πίστευαν ότι η ιατρική πρέπει να βασίζεται στην κατανόηση και την **ανεύρεση των αιτίων** μιας νόσου,

Θεωρούσαν ότι η γνώση των αιτιών θα επέτρεπε στο γιατρό να αποφασίσει ποια θεραπεία θα έπρεπε να εφαρμόσει σε κάθε περίπτωση. Η ίαση, δηλαδή, συνδέεται με την αντιμετώπιση της κάθε νόσου.

Και αυτό απαιτούσε την ανάπτυξη **θεωριών** σχετικά με τη **σύσταση** και την **πραγματική φύση** του σώματος.

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΙ

Οι αρχαίοι εμπειρικοί ήταν μια ομάδα γιατρών που έζησαν και δραστηριοποιήθηκαν από τα τέλη του 3^{ου} αιώνα π.Χ. κ.ε.

Θεωρούσαν ότι κατά την ιατρική πρακτική οι γιατροί θα πρέπει να βασίζονται μόνο στην εμπειρία.

- Φιλίνος ο Κώος (περ. 260 π.Χ.).
- Σεπαρίων ο Αλεξανδρευσ (225 π.Χ.),
- Ηρακλείδης ο Ταραντίνος (3^ο-2^ο αι. π.Χ.),
- Θεόδας εκ Λαοδικείας (2^ο αι. π.Χ.),
- Μηνόδοτος ο Νικομηδεύς

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΙ

- Οι εμπειρικοί είχαν μια μάλλον σύνθετη έννοια της εμπειρίας, που μας παραπέμπει στην αριστοτελική σύλληψη.
- Η εμπειρία στον Αριστοτέλη συνδέεται με την αίσθηση. Αλλά για την εμπειρία απαιτείται και η μνήμη, δηλαδή η ικανότητα να διατηρούμε μια αίσθηση. Απαιτούνται, για την ακρίβεια, πολλές μνήμες του ιδίου πράγματος και πέρα από αυτό εμπλέκεται ένα καθόλου που «ηρεμεί στην ψυχή».
- Στους Εμπειρικούς η έννοια της εμπειρίας είναι το ίδιο σύνθετη, καθώς εμπλέκει την παρατήρηση, τη μνήμη και την επανάληψη.

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΙ

Υπάρχουν τρεις τύποι παρατηρήσεων:

- **Περιπτωτικές:** συμπτωματικές ή αυθόρμητες
- **Αυτοσχέδιες:** εμπλέκεται η στοχευμένη παρέμβαση
- **Μιμητικές:** δοκιμάζεται εκ νέου κάτι το οποίο υπήρξε αποτελεσματικό στο παρελθόν, ενώ τα αποτελέσματα των επαναλαμβανόμενων παρατηρήσεων υποτίθεται ότι εντυπώνονται στη μνήμη και οδηγούν σε γενικές αρχές, τα λεγόμενα θεωρήματα
(του τύπου: **ίδια ασθένεια, ίδια συμπτώματα**).

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΙ

Η ιατρική, ως τέχνη, λένε οι εμπειρικοί, είναι η συσσώρευση θεωρημάτων.

Η συσσώρευση αυτή βασίζεται στην εμπειρία και πιο συγκεκριμένα στην **αυτοψία** (σε ό,τι δηλαδή μπορεί κανείς να παρατηρήσει ο ίδιος) και την **ιστορία** (τις αναφορές, δηλαδή, στις παρατηρήσεις των άλλων γιατρών).

Επομένως, η ιατρική θεωρείται ότι βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στην εμπειρία, όπου η εμπειρία εμπλέκει την **παρατήρηση**, τη **μνήμη** και την **επανάληψη** που οδηγεί σε γενικεύσεις.

Η ΤΟΥ ΟΜΟΙΟΥ ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ

- Πώς μια τέτοια θεώρηση της γνώσης θα μπορούσε να οδηγήσει στον **νεωτερισμό** και την **καινοτομία**;
- Πώς θα μπορούσαν να αναπτυχθούν νέα φάρμακα ή να θεραπευθούν νέες ασθένειες;

- Η άποψη που επικράτησε επ' αυτού ήταν ότι υπάρχει ένα είδος σχήματος που επιτρέπει την καινοτομία, **ή τοῦ ὁμοίου μετάβασις**.
- Ευρετική ή μια οδός ευρέσεως (SB, 2:4).
- Βασιζόταν στην ιδέα ότι εάν ένα φάρμακο υπήρξε αποτελεσματικό σε μια περίπτωση τύπου A κατά το παρελθόν, αυτό θα είναι αποτελεσματικό και σε ένα νέο τύπο περίπτωσης B, που είναι ὁμοιος με τον A.

ΤΟ STATUS ΤΗΣ ΤΟΥ ΟΜΟΙΟΥ ΜΕΤΑΒΑΣΕΩΣ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΙ : η μετάβαση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί στη βάση της παραδοχής ότι η φύση των πραγμάτων είναι τέτοια ώστε να μοιάζουν το ένα με το άλλο.

Θεώρησαν έτσι ότι ή τοῦ ὁμοίου μετάβασις μπορεί να έχει μια **λογική βάση**, όπως, φερ' ειπείν, η ένδειξη (ΟΕ 9:70).

Επεσήμαναν ακόμη ότι είναι δύσκολο να διαμορφώνουμε κρίσεις περί της ομοιότητας στη βάση της εμπειρίας και μόνο, καθώς οι κρίσεις αυτές απαιτούν **μια εκ των προτέρων θεώρηση της σχετικής συνάφειας** (ΜΕ, 4:89).

ΤΟ STATUS ΤΗΣ ΤΟΥ ΟΜΟΙΟΥ ΜΕΤΑΒΑΣΕΩΣ

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΙ : κάθε δικαιολόγηση αυτής της αρχής, δηλαδή, της αρχής «όμοιες παθήσεις, όμοιες θεραπείες», που δεν είναι παρά μια εκδοχή της ρήσης «όμοιες αιτίες, όμοια αποτελέσματα», **θα πρέπει να βασίζεται στην εμπειρία:**

«Γνωρίζουμε από την εμπειρία ότι τα όμοια πράγματα είναι έτσι» (ΟΕ, 9:70).

ΤΟ STATUS ΤΗΣ ΤΟΥ ΟΜΟΙΟΥ ΜΕΤΑΒΑΣΕΩΣ

Αλλά ο ακριβής χαρακτήρας της εν λόγω μετάβασης δίχασε τους εμπειρικούς, εν μέρει και διότι αναγνωρίστηκε ότι υπάρχει μια ένταση στην εφαρμογή της. Όπως αναφέρει ο Γαληνός (ΟΕ, 4:50):

- Ο **Σεπαρίων** θεώρησε ότι ή τοῦ ὁμοίου μετάβασις **ανήκει στην εμπειρία** μαζί με την **αυτοψία** και την **ιστορία**.
- Ο **Μηνόδοτος** θεώρησε ότι **δεν ανήκει στην εμπειρία** (και ως εκ τούτου στην ιατρική επιστήμη), αλλά ότι οι γιατροί θα μπορούσαν, παρ' όλα αυτά να τη **χρησιμοποιούν**.
- Ο **Θεόδας**, που εν γένει θεωρούσε ότι η ιατρική θα πρέπει να βασίζεται στην εμπειρία μαζί με μια θεώρηση (δηλαδή εξήγηση) της εμπειρίας αυτής, υποστήριξε ότι ή τοῦ ὁμοίου μετάβασις συνιστά μια **έλλογη εμπειρία** (*rationabilem experientiam*).
- Άλλοι θεώρησαν ότι η μετάβαση μοιάζει περισσότερο με ένα **όργανο** (*organum*) παρά με μια λογική διαδικασία.

Η ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

- Το ζήτημα ήταν αυτό του χαρακτήρα και της δικαιολόγησης των μεθόδων και των αρχών που φαίνεται να οδηγούν πέρα από την εμπειρία, και που ενδεχομένως είναι αναγκαίες για να κάνουμε επιστήμη, όπως αυτό εκδηλώθηκε στην αντιπαράθεση για το status του **ενδεικτικού συλλογισμού**.
- Το βασικό πρόβλημα ήταν η **γνώση των άδηλων πραγμάτων**, που οι δογματικοί θεωρούσαν ότι είναι αναγκαία για την ιατρική επιστήμη, αλλά πήγαινε πέρα από την εμπειρία.

Η ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

Κατά τον Σέξτο (PH, 11, 97-98), οι Δογματικοί (οι Στωικοί φιλόσοφοι) διακρίνουν τα όντα σε δύο επιστημολογικές κατηγορίες:

- A. Πρόδηλα πράγματα** : είναι εμφανή ή άμεσα φανερά μέσω της εμπειρίας. Δεν χρειάζεται να προσφύγουμε σε συλλογισμούς γι' αυτά ή να τα συναγάγουμε από άλλα. Ή έρχονται «εξ εαυτών» στη γνώση μας, σύμφωνα τον Σέξτο Εμπειρικό, όπως, για παράδειγμα, το ότι είναι μέρα.
- B. Άδηλα πράγματα** : χωρίζονται σε τρεις υποκατηγορίες:
 - (β1) τα καθ' άπαξ άδηλα**, όσα δηλαδή παραμένουν άδηλα για πάντα, όπως είναι, π.χ., ο αριθμός των αστεριών
 - (β2) τα προς καιρόν άδηλα**
 - (β3) τα φύσει άδηλα.**

Η ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

- Ωστόσο το πραγματικό πρόβλημα έγκειται στη **διάκριση μεταξύ των $\beta 2$ και $\beta 3$** , κατά τον Σέξτο.
- Τα **προς καιρόν άδηλα** πράγματα έχουν μια προφανή φύση αλλά ορισμένες εξωτερικές συνθήκες τα καθιστούν άδηλα (π.χ. η πόλη των Αθηνών).
- Τα **φύσει άδηλα πράγματα** είναι εκείνα των οποίων τη φύση δεν μπορούμε να συλλάβουμε μέσω της εμπειρίας – όπως είναι π.χ. οι μη αντιληπτοί πόροι του δέρματός μας, λέει πάλι ο Σέξτος – διότι τα πράγματα αυτά δεν είναι ποτέ φανερά από μόνα τους, αλλά μπορούν, αν ίσως μπορούν, να γίνουν αντιληπτά μέσα από κάτι άλλο, όπως με την εφίδρωση ή κάτι παρόμοιο (PH II, 97-98).
- Η περίπτωση των πόρων του δέρματος χρησιμοποιήθηκε ευρέως ως ένα παράδειγμα **έλλογης μετάβασης** από ένα αποτέλεσμα (εφίδρωση) στην μη φανερή αιτία του (πόροι του δέρματος). Και πρόκειται για ένα παράδειγμα **ενδεικτικού συλλογισμού**, που υποτίθεται ότι βασιζόταν στην στωική **θεωρία των σημείων**.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ

Τα **πρόδηλα πράγματα** γίνονται γνωστά από μόνα τους, δηλαδή, με έναν **άμεσο** ή **μη συναγωγικό** τρόπο

Όλα **τα άδηλα πράγματα** τα γνωρίζουμε μέσω των σημείων, εκτός από εκείνα που είναι **καθ' άπαξ άδηλα** και που δεν γνωρίζουμε **ποτέ**.

Όσα, λοιπόν, πράγματα είναι **προς καιρόν** άδηλα και όσα είναι **φύσει** άδηλα γίνονται αντιληπτά **μέσων των σημείων**.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ

Σημεία_

Η διαφορά μεταξύ των δύο έχει να κάνει με τον **τύπο των πραγμάτων** που εμπλέκονται σε κάθε συλλογιστική διαδικασία.

Συλλογισμοί

Υπομνηστικά

Τα **προς καιρόν άδηλα πράγματα** τα γνωρίζουμε μέσω των υπομνηστικών σημείων.

Υπομνηστικοί

Ενδεικτικά

Τα φύσει άδηλα πράγματα τα συλλαμβάνουμε μέσω των ενδεικτικών σημείων (PH, II: 100).

Ενδεικτικοί

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ

- Χαρακτηριστικό παράδειγμα υπομνηστικού παραδείγματος είναι ο **καπνός**, όπως, στην περίπτωση, π.χ., που λέμε ότι «όπου υπάρχει καπνός, υπάρχει και φωτιά».
- Η φωτιά είναι προσωρινώς άδηλη, αλλά καθώς γνωρίζουμε ότι δεν μπορεί να υπάρξει φωτιά χωρίς καπνό, μπορούμε – από τον καπνό – να συμπεράνουμε ότι υπάρχει και φωτιά.
- Τα **υπομνηστικά**, λοιπόν, σημεία μας οδηγούν από μια πρόδηλη οντότητα σε μια άλλη οντότητα, η οποία είναι **προσωρινώς άδηλη**, αλλά μπορεί να γίνει πρόδηλη.
- Τα **ενδεικτικά** σημεία, από την άλλη μεριά, μας οδηγούν από μια πρόδηλη σε μια άλλη οντότητα, που είναι **φύσει άδηλη**.

ΔΥΟ ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

- Ωστόσο η διαφορά μεταξύ των δύο συλλογιστικών τρόπων δεν ήταν μόνο τα είδη των άδηλων οντοτήτων που εμπλέκουν.
- **Υπομνηστικός Συλλογισμός:** βασίζεται στην **ανάμνηση της παρελθούσας συνεκδήλωσης** του πρόδηλου αποτελέσματος με την προσωρινά άδηλη αιτία.
- Από την **παρατήρηση** του πρόδηλου αποτελέσματος, οδηγούμαστε στην **ανάμνηση** «του πράγματος που έχει παρατηρηθεί μαζί με αυτό και που τώρα δεν προκαλεί καμία εμφανή εντύπωση σε εμάς (όπως στην περίπτωση της φωτιάς και του καπνού)».
- Έτσι εννοούμενη η υπομνηστική συνεπαγωγή υποτίθεται ότι θεμελιώνεται στη βάση της παρελθούσας εμπειρίας και εμπλέκει τη μνήμη.

ΔΥΟ ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

- Το συμπέρασμα ενός **ενδεικτικού συλλογισμού** νομιμοποιείται από το γεγονός ότι το αποτέλεσμα (σημείο) **συνδέεται κατά τρόπο αναγκαίο** με την αιτία (το σημαινόμενο).
- Σέξτος: η υποτιθέμενη βεβαιότητα του ενδεικτικού συλλογισμού δεν έχει να κάνει με το γεγονός ότι η αιτία και το αποτέλεσμα έχουν παρατηρηθεί κατ' επανάληψη μαζί στο παρελθόν (καθώς η αιτία δεν είναι ούτως ή άλλως πρόδηλη).
- Επομένως η βεβαιότητα μπορεί να προέρχεται μόνο από τον μη συνεπικουρούμενο από την εμπειρία λόγο.
- Ο λόγος υποτίθεται ότι επιτρέπει την κατανόηση της φύσης και της **σύστασης** των άδηλων πραγμάτων.

ΑΝΑΛΟΓΙΣΜΟΣ-ΕΠΙΛΟΓΙΣΜΟΣ

Οι εμπειρικοί χρησιμοποίησαν μια εξειδικευμένη τεχνική ορολογία για να χαρτογραφήσουν αυτήν τη διάκριση.

Ονόμασαν τον συλλογισμό των ενδεικτικών σημείων **αναλογισμό** και τον συλλογισμό των αναμνηστικών σημείων **επιλογισμό**.

Και αμφισβήτησαν τον ισχυρισμό των Δογματικών ότι ο αναλογισμός οδηγεί στην αποδοχή άδηλων πραγμάτων.

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΑΛΟΓΙΣΜΟΥ

1. Η Θεωρητική Διαφωνία

Εάν η συνεπαγωγή από το ορατό στο αόρατο (αναλογισμός, ένδειξη) ήταν λογικά επιτακτική, δεν θα υπήρχε ο **πολλαπλασιασμός** ή **πλουραλισμός** των θεωριών ούτε **διαφωνία** μεταξύ των γιατρών σχετικά με τα αίτια μιας ασθένειας.

2. Εναντίον της *a priori* λειτουργίας του λόγου

Ο λόγος δεν μπορεί να έχει μια ορθολογική θέαση της φύσης των πραγμάτων, ανεξάρτητα από την εμπειρία. Δεν θα πρέπει ποτέ «να προβάλλουμε ισχυρισμούς επί τη βάσει της λογικής συνέπειας, παρά μόνο ισχυρισμούς που να στηρίζονται στην πρόδηλη παρατήρηση και τη μνήμη».

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΑΛΟΓΙΣΜΟΥ

3. Ενισχυτικοί Συλλογισμοί

Ο ενδεικτικός συλλογισμός δεν μπορεί να είναι ταυτόχρονα παραγωγικός και ενισχυτικός.

4. Η γνώση της φύσεως των πραγμάτων

α) δεν είναι απαραίτητη για τη γνώση της κανονικής συμπεριφοράς των πραγμάτων, ενώ

β) ακόμη και αν η γνώση αυτής της φύσης ήταν δυνατή, δεν θα ήταν δυνατόν να συμπεράνουμε τι θα κάνουν τα πράγματα (ή τι είδους συμπεριφορά εκδηλώνουν) στη βάση αυτή

(π.χ. εκ του ότι γνωρίζουμε πως τα μανιτάρια είναι δηλητηριώδη, δεν μπορούμε να συμπεράνουμε ποια από αυτά είναι πράγματι τα δηλητηριώδη).

Οι εμπειρικοί υποστήριζαν ότι η θεωρητική γνώση των άδηλων πραγμάτων είναι είτε **άχρηστη** είτε **περιττή**.

Δεν απέρριπταν, όμως, την ανατομία και τη γνώση των εσωτερικών λειτουργιών των σωμάτων.

Η φύση μιας οντότητας μπορεί να θεωρηθεί κατά έναν διττό τρόπο.

Από τη μια πλευρά, ο λόγος περί της φύσεως ενός πράγματος είναι λόγος περί των μη ορατών μερών του πράγματος και των ιδιοτήτων χάρη στις οποίες αυτό συμπεριφέρεται όπως συμπεριφέρεται.

Από την άλλη μεριά, ο λόγος περί της φύσεως ενός πράγματος υποδηλώνει μια ορισμένη θεώρηση των ιδιοτήτων ως **δυνάμεων** ή **δυνατοτήτων** τέτοιων ώστε τα πράγματα να προδιατίθενται να συμπεριφερθούν κατά ορισμένους τρόπους χάρη στις φύσεις τους.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΔΟΓΜΑΤΙΚΩΝ

A. Η εμπειρία είναι μακρά, άπειρη και αμεθόδευτη και επομένως απαιτείται ο λόγος για να εισαγάγει συστηματικότητα στα ευρήματα της εμπειρίας και να καταστήσει την ιατρική μια τέχνη.

B. Το πρόβλημα της σύνδεσης του εμπειρισμού με την επανάληψη. Οι εμπειρικοί στηρίζονταν στην επαγωγή από τη βάση των παρατηρήσεων για να οδηγηθούν στα θεωρήματα. Αλλά η στήριξη αυτή, που θεωρήθηκε ότι είναι απαραίτητη για τον εμπειρικό επιλογισμό εγείρει ένα ερώτημα: πόσες φορές είναι αρκετές για να γίνει δεκτή μία γενίκευση;

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Οι Εμπειρικοί ενώνουν τις δυνάμεις τους με τους Σκεπτικούς στην πολεμική τους εναντίον των δογματικών.

Οι Σκεπτικοί συμφωνούν με τους Εμπειρικούς στο ότι η ιατρική γνώση είναι θέμα εμπειρίας ή στο ότι τουλάχιστον η χρήση του Λόγου δεν προσφέρει από μόνη της ιατρικές γνώσεις.

Θεωρούν ότι εάν ο λόγος δεν μπορεί να προσφέρει αδιάσειστα επιχειρήματα για την αποδοχή διαφόρων πεποιθήσεων περί των πρόδηλων πραγμάτων, τότε σίγουρα δεν μπορεί να το κάνει αυτό ούτε για τα άδηλα πράγματα.

Και κυρίως απορρίπτουν το δόγμα της «καταληπτικής φαντασίας» των Στωικών, όταν αυτή υποτίθεται ότι δια της βίας και πρόωρα αποσπά τη συγκατάθεσή μας για πράγματα φύσει άδηλα.

Καταληπτική φαντασία = εκείνο που «μας έρχεται κατακόρυφα, σχεδόν μας πιάνει από τα μαλλιά και μας αποσπά τη συμφωνία»

ἐναργῆς οὖσα καὶ πληκτικὴ μόνον οὐχὶ τῶν τριχῶν, φασί, λαμβάνεται, κατασπῶσα

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Εποχή

Οι Πυρρώνειοι εφαρμόζουν και συνιστούν την εποχή ως στάση ζωής.

Αναστέλλουν την κρίση τους για όλα τα ζητήματα («εποχή» περί των πάντων), είτε είναι πρόδηλα είτε άδηλα.

Αταραξία – ηρεμία της ψυχής: ηθικό ιδεώδες που βρίσκεται στην απουσία κάθε εντατικής ζητήσεως.

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Ισοσθένεια των Λόγων

Για οποιοδήποτε ζήτημα υπάρχουν τουλάχιστον δύο αντικρουόμενες θέσεις.

Ακόμη κι αν γίνει κάποτε αποδεκτή μια άποψη για ένα ζήτημα, αυτή ανατρέπεται πάντα από μια άλλη άποψη λίγο αργότερα, και αυτή από μια άλλη κ.λπ.

Για κάθε ζήτημα μπορούν να διατυπωθούν δύο ή περισσότερες απόψεις με ισοδύναμα επιχειρήματα.

Λόγος και αντίλογος έχουν την ίδια δύναμη.

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Περί της ακαταληψίας των άδηλων πραγμάτων

Ο Σκεπτικιστής δεν ισχυρίζεται, όπως ο Εμπειρικός, ότι τα άδηλα πράγματα είναι ακατάληπτα.

Ο Σέξτος (PH,236) υπογραμμίζει ότι στο βαθμό που οι εμπειρικοί επιβεβαιώνουν την ακαταληψία των άδηλων πραγμάτων, δεσμεύονται σε έναν αρνητικό δογματισμό και δεν ευθυγραμμίζεται πλέον με τον σκεπτικισμό, ο οποίος εφαρμόζει την αναστολή της κρίσης για τα άδηλα πράγματα.

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Από την εποχή του Σέξτου, ωστόσο, ο εμπειρισμός είχε φιλευθεροποιηθεί ήδη αρκετά.

Και σταδιακά αναπτύχθηκε μια εκλεπτυσμένη εκδοχή του εμπειρισμού η οποία δεχόταν και τον ενδεικτικό και τον υπομνηματιστικό συλλογισμό.

Υπήρξαν αρκετές φωνές μεταξύ των εμπειρικών, και κυρίως ο Θεόδας, που θεωρούσαν ότι ο εμπειρισμός εδράζεται στην εμπειρία και μια θεώρησή της – αυτό που ο Γαληνός ονόμασε (αναφερόμενος στον Θεόδα) «έλλογη εμπειρία» (*rationali empiria*).

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ ο εμπειρικός προχώρησε ακόμη περισσότερο και υποστήριξε ότι υπάρχει χώρος για **υποθέσεις περί άδηλων πραγμάτων**.

Η περίπτωση την οποία συζήτησε είχε να κάνει με την εξάρθρωση των οστών του ισχίου και την άποψη των δογματικών ότι αυτά δεν μπορούν μετά να αποκατασταθούν, διότι ο τένοντας που τα συγκρατεί στη θέση τους διαρρηγνύεται με την εξάρθρωση.

Ο Ηρακλείδης επισήμανε ότι **η παρελθούσα εμπειρία** δείχνει ότι τα εξαρθρωμένα οστά αποκαθίστανται. Αλλά δεν στάθηκε σε αυτό. Πρόσθεσε:

«Από τη στιγμή που και τα οστά του ισχίου μερικές φορές συγκρατούνται στη θέση τους, θα πρέπει κάποιος να **υποθέσει** ότι ο τένοντας δεν διαρρηγνύεται πάντοτε, αλλά ότι κάποιες φορές απλώς διαστέλλεται (ή χαλαρώνει) και έπειτα συστέλλεται (ή σφίγγει) πάλι. Διότι το να ερευνά κανείς τέτοια ζητήματα είναι χρήσιμο, αν και όχι πάντα απολύτως αναγκαίο».

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Αυτό είναι ξεκάθαρα ένα δείγμα ενδεικτικού συλλογισμού – η διατύπωση και η υιοθέτηση μιας εξηγητικής υπόθεσης.

Ο Ηρακλείδης, σε αντίθεση με τον Ηγήτορα, επιμένει ότι ένα ιατρικό ζήτημα (σχετικά με την αποκατάσταση ενός εξαρθρωμένου ισχιακού οστού) δεν μπορεί ποτέ να κριθεί στη βάση του ενδεικτικού συλλογισμού και μόνο. Απαιτείται πάντοτε και η εμπειρία.

Όμως είναι συνεπές προς τον **εκλεπτυσμένο εμπειρισμό** τον οποίο υποστήριζε το ότι μπορούν να διατυπώνονται και να υιοθετούνται εξηγητικές υποθέσεις.

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Μια τέτοια στάση απέναντι στο θεωρητικό συλλογισμό είναι όμως συμβατή και με την Πυρρώνεια κριτική του λόγου.

Όπως περιγράφει ο Σέξτος τον σκεπτικισμό, «δεν ισχύει το ότι οι σκεπτικιστές δεν διατηρούν καθόλου πεποιθήσεις, αλλά ότι δεν διατηρούν πεποιθήσεις υπό την έννοια υπό την οποία μερικοί λένε ότι η πεποίθηση σημαίνει την **συγκατάθεση** σε κάποιο άδηλο αντικείμενο διερεύνησης στις επιστήμες. Διότι οι Πυρρώνειοι σκεπτικιστές **δεν συγκατατίθενται σε τίποτε το άδηλο**».

Οι Πυρρώνειοι σκεπτικιστές, λοιπόν, διατηρούν κάποιες πεποιθήσεις (κατά έναν μη δογματικό τρόπο) για την καθημερινή ζωή και πρακτική. Και την ίδια ακριβώς στιγμή οι πεποιθήσεις αυτές υποβάλλονται σε μια ριζική σκεπτικιστική κριτική.

ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ

Η σκεπτικιστική εποχή της κρίσης (αναστολή, άρνηση εκφοράς οποιασδήποτε κρίσης) είναι μια εποχή της κρίσης για οτιδήποτε (εποχή περί πάντων), εάν όλες οι πεποιθήσεις θεωρήσουμε ότι στοχεύουν σε ένα είδος αλήθειας και ασφάλειας το οποίο πιθανόν δεν μπορεί να τίθεται σε αμφισβήτηση.

ΘΕΩΡΙΑ VS ΛΟΓΟΣ

Οι εμπειρικοί κατέληξαν να διακρίνουν ανάμεσα στον ρόλο της θεωρίας και τον ρόλο του λόγου.

Απέρριψαν τον λόγο στην a priori του λειτουργία, αλλά δέχθηκαν τη σημασία της **θεωρίας**.

Ο Γαληνός αναφέρει ότι οι εμπειρικοί χαίρονταν να αναπτύσσουν θεωρίες περί μη ορατών οντοτήτων (όπως πέτρες στην ουροδόχο κύστη), υπό τον όρο ότι οι θεωρίες αυτές «ελέγχονταν εμπειρικά» (μέσω ανατομικών διεργασιών, για παράδειγμα) (ΜΕ, 24:134).

ΘΕΩΡΙΑ VS ΛΟΓΟΣ

Στην πραγματικότητα, ο Πυρρώνειος εμπειρισμός άρχισε να κινείται προς έναν **νέο τρόπο χρήσης του λόγου**, ο οποίος είναι συμβατός με το αίτημά του για «μετριοπάθεια».

Ο ίδιος ο Γαληνός μπορεί άνετα να θεωρηθεί ότι επιχειρεί μια σύνθεση των απόψεων των δύο παραδόσεων – μια ***via media*** – ισχυριζόμενος ότι ο εμπειρισμός θα πρέπει να είναι ανοιχτός στη θεωρία, αλλά και η θεωρία θα πρέπει, με τη σειρά της, να είναι ανοιχτή στον εμπειρικό έλεγχο.

Αναφερόμενος σε απόψεις που είχε εκφράσει ο ίδιος, ο Γαληνός υποστήριξε την ανάγκη να προστεθεί μια **έλλογη θεώρηση** σε ό,τι είναι γνωστό από την εμπειρία. Η έλλογη αυτή θεώρηση (μια θεωρία) θα πρέπει να ελέγχεται εμπειρικά, είτε με την ανεύρεση επικυρωτικών παραδειγμάτων, είτε με την αντίκρουσή της, «μέσα από ό,τι είναι γνωστό στην αντίληψη».

ΘΕΩΡΙΑ VS ΛΟΓΟΣ

Όντας επίσης της άποψης ότι η συμφωνία «που είναι πέραν πάσης αμφιβολίας» είναι μια ένδειξη αλήθειας, υποστήριξε ότι στη βάση των έλλογων θεωρήσεων της εμπειρίας (δηλαδή τις θεωρίες) **η συμφωνία μπορεί να επέλθει σε πολύ περισσότερες περιπτώσεις από ό,τι ίσως θα επέτρεπαν κάποιοι αυστηροί εμπειρικοί**, ώστε να φθάνουμε από εκεί «στα ίδια συμπεράσματα πάνω σε ορισμένα ζητήματα, όπως κάνουν οι γεωμέτρες, οι λογιστές και οι αριθμητικοί»